EENIGE GEGEVENS OMTRENT LAND EN VOLK DER NOORDOOSTKUST VAN NED. NIEUW-GUINEA, GENAAMD PAPOEA TELANDJANG.

ONTLEEND AAN HET RAPPORT VAN
D. A. P. KONING.
(Commandant van H^r M^s „Ceram“.)

De Humboldtbaai en hare directe omgeving.

Het aangezicht van het landschap dat de Humboldtbaai omgeeft, leert dadelijk, dat de grond steenachtig moet zijn, blijkende uit de vele zeer steile, ja soms bijna loodrechte hellingen van het zeer bergachtige terrein. Met uitzondering van den Z.Oostelijken zoom van de baai (hier buiten- en binnenbaai te zamen beschouwende), is zij overal door bergen begrensd. De vlakke, welke de uitzondering uitmaakt, is de uitgestrekte, lage onbewoonde streek, waaruit zich het niet hooge Bougainville-gebergte verheft.

Benoorden deze heuvels ligt het landschap Skòh, waarin zich aan de zeekust wel nederzettingen bevinden. Noemen we voortaan alleen de buitenbaai Humboldtbaai en de binnenbaai „baai van Jautefa“, overeenkomstig de Papoeasche benaming, dan worden deze gescheiden door een smalle, lage, zandige landtong, beplant met klapperboomen.

Dezelfde beplanting treft men op meerdere kleine vlakke kustgedeelten aan. Echter vindt het oog wanneer het zich naar de berg-hellingen richt, alleen tegen de Noordzijde van het aan de baai van Jautefa grenzende gebergte eenig spoor van cultiveering of tuinaanleg. Overal elders zijn de bergen nog met hun wilde weelderige bosschen bedekt. Een heuvel, die reeds in 1858 bij het bezoek van Z. M. „Etna“ als zoodanig in het oog viel, en de baai van Jautefa in het Westen begrenst ¹, steekt door zijn lichtgroene alang-alang bedekking tegen de omgeving af.

¹ Zie de hier bijgevoegde kaart; en verg. kaart DD in Bijdr. Kon. Inst., 2° Reeks, V, 1862, „Telokh Lintjoe of Humboldt baai. Z. M. stoomschip Etna. 1858.“ Bedoelde heuvel heet daar „Suikerbrood.“ Red.

Het aspect der baai geeft dus dadelijk te kennen, dat de landbouw geen hoofdbedrijf van de bevolking kan zijn; deze indruk bevestigt zich volkomen bij nadere kennismaking met de hier gevestigde Papoea's, althans met die der hoofdkampongs.

Als zoodanig moeten gelden de kampongs Taubadi (ook dikwijls Taoebadi geschreven) en Engeròs, welke ter weerszijden aan, doch binnen den ingang van de baai van Jautefa gelegen, deze baai niet alleen schijnen te overheerschen, maar zulks ook in waarheid doen.

Als een aanhangsel van Taubadi is te beschouwen de slechts uit een vijftal huizen bestaande kampong Oenggaraoe, eveneens aan de Noordzijde van den ingang naar de binnenbaai, doch nog iets dichter naar de buitenbaai toe, gelegen.

Deze genoemde nederzetting met die, welke men in de eigenlijke Humboldtbaai (de buitenbaai) vindt, zijnde Kajo en Jembé, vormen één stam, hebben dan ook éézelfde taal, dezelfde zeden en gebruiken en vormen één bepaald type.

Dat type is in vele opzichten niet gunstig, zooals uit het volgende moge blijken.

TYPE VAN DEN BEWONER VAN JAUTEFA.

De kleur der huid is variërend van af bruin tot donkerbruin, de huid zelf bij vele personen door de zoogenaamde schubziekte (kaskado) aangedaan; wonden komen tamelijk veel voor, voornamelijk aan de onderste ledematen en worden door weinig zorg of slechte behandeling dikwijls tot afzichtelijke verzweringen. Het veelal niet zeer gespierde, maar gevulde lichaam en het ronde welgedane aangezicht duiden meer op een overvloedig gebruik van voedsel, dan op gezetten arbeid.

De dikke breede neus is in het middenschot doorboord en heeft aan het daarin dragen van zware versierselen, waarschijnlijk zijne misvorming te wijten; althans bij de vrouw, die in 't algemeen geen neusversierselen draagt of wel in het neusschot slechts een snoertje koralen hangt, komt die breede vorm veel minder voor. Daarentegen zijn de doorboorde oorlellen bij de vrouwen veel meer uitgerekt dan bij de mannen, en wel door het overgroot aantal ringen meestal van schildpad vervaardigd, dat haar tot sieraad moet strekken.¹

¹ Zie plaat 4. Het meisje was onder behandeling voor een beenwond.

Het dragen van een baard ziet men weinig, terwijl op de bovenlip nimmer eene noemenswaardige haargroei schijnt voor te komen. Het weelderige hoofdhaar wordt door de volwassen mannen gedragen als een dikke gekroesde ragebol; door de jongeren als een breede „hanekam“ midden over het hoofd van voor naar achteren, en dus ter weerszijden daarvan weggeschoren of kort geknipt. ¹ Kinderen, zoowel jongens als meisjes, dragen kort gekroesd haar. De vrouwen hebben het haar tot lange krulletjes gedraaid, welke straalsgewijze van af de kruin rond het hoofd hangen; somtijds is het haar kort gekroesd.

Het gekroesde haar der mannen is dikwijls door middel van een roode aardsoort rossig getint, doch altijd droog; dat der vrouwen wordt overvloedig met die roode aarde besmeerd, en zag er veelal vochtig en vettig uit.

Vele mannen en bijna alle vrouwen zijn getatoeëerd met figuren in blauwe krullende lijnen op borst en rug, dikwerf voorkomende in vormen, die doen denken aan den viool- of solsleutel onzer muziek. Daarenboven laten de jonge mannen zich, wanneer zij in den Karewari worden opgenomen (waarover later), meestal aan de voor- of achterzijde van den linkerschouder een aantal zich op de huid als kleine verheffingen afteekende ronde merken geven. Hebben de vrouwen den huwbaren leeftijd bereikt, zoo worden zij eveneens van teekenen voorzien, doch veelal ter hoogte van de schouderbladen en wederom in figuren van krulvorm.

Ook komen meer eenvoudige vormen wel voor, somtijds aan de voorzijde van het lichaam tusschen de schouders.

Eene bepaalde vrouw in de kampong heeft alleen het recht deze tatoeëering der vrouwen uit te voeren, welke bearbeiding geschiedt door met een scherp stukje bamboe in de huid te snijden en de wonden te behandelen met een middel, dat het vormen van een verhoogd littekenweefsel schijnt te bevorderen. De operatie moet pijnlijk zijn.

Wat den meesten lieden van Jautefa een onsympathiek uiterlijk geeft is het voortdurend gebruik van sirih, hetgeen hun op den duur een afzichtelijken mond bezorgt. Doordat bij de sirih jonge pinangnootjes, in hun geheel tot een aantal van wellicht 4 tegelijk, worden gebruikt en daarbij groote hoeveelheden kalk worden ge-

¹ Zie plaat 5; en verg. pl. AA. in het reeds genoemde deel der Bijdr. Kon. Inst. Ned.

voegd, wordt het geheel tot een volumineuze pruim, die zij meestal niet geheel in den mond kunnen bergen. Vooral de ouderen der volwassen mannen hebben de gewoonte van dat pruimen sterk, en zijn als het ware nooit zonder de beschreven lekkernij in of half uit hun mond. Bedenkt men daarbij, dat zij meestal levendig pratende zijn, dan kan men zich voorstellen, dat aldus eene onsmakelijke vertooning ontstaat en men van de Jautefa'sche taal den indruk krijgt als te bestaan uit slecht gearticuleerde klanken.

De sirihpruim gaat dikwijls, en zulks is een bewijs van vriendschap, van den een naar den ander over; ook een cigaret of sigaar wisselt herhaaldelijk van verbruiker.

Men vindt eens anders mondvocht dus niet weerzinwekkend en daaruit is te verklaren, dat het ook niet tot de opvoeding behoort om er op te leeren letten, dat men sprekende den aangesprokene geen overlast aandoet met dat vocht. Heeft men met een volwassen mannelijken Papoea gesproken, dan zijn meermalen kleine sirihvlekjes op de witte jas souvenirs aan dat gesprek.

De volwassen Papoea, gewend aan het uitoefenen van een zeer beslist overwicht op de jongeren en over de vrouwen, neemt ook tegen den Europeaan veelal een eenigszins aanmatigende houding aan, gaat in de meest ongegeneerde houding tot rakens toe dicht bij hem zitten, geeuwt herhaaldelijk langdurig met zijn wijden mond in ieders tegenwoordigheid en wordt voor den Europeaan dus op den duur een terugtuitend individu.

Ook de vrouwen gebruiken sirih, doch in veel minder sterke mate; zij zijn door schuchterheid ook veel vormelijker. Onder de jongere lieden, van beiderlei kunne, treft men velen aan met gunstige gelaatstrekken, en welgevormde slanke lichamen. De vrouwen schijnen echter door den arbeid spoedig te verouderen.

KLEEDING EN SIERADEN.

De kleeding is bij de mannen of geheel onbekend of tot een eenvoudigen, van af een lendengordel voor den buik neerhangenden lap beperkt.

Enkele mannen ziet men vooral bij aan boord komen of bij bijzondere gelegenheden, met een broek en een jasje gekleed, maar die stukken worden in gewone tijden zeker zorgvuldig bewaard. Daar men van het gebruik van naald en draad geen begrip heeft en het wasschen met zeep nog niet in praktijk wordt gebracht, is

het lot van een kleedingstuk, waarvan de Papoea de gelukkige bezitter is, om zoo lang bij tijd en wijle te worden gedragen tot het vervuild aan flarden hangt.

Geeft men een lap stof, dan kan de Papoea zich daarmee drapeeren, maar er eenig kleedingstuk uit maken kan hij niet.

De vrouwen zijn gekleed met een open rokje van geklopte boomschors.

Het naakt loopen der vrouwen kan men zeggen, dat tot het verledene behoort; tegen dat een meisje den huwbaren leeftijd bereikt, wordt haar bij eenige feestelijke gelegenheid het recht gegeven om het lendenkleedingstuk te dragen, waarna zij zich niet meer ongekleeft vertoont, althans zeker niet tegenover vreemdelingen.

Eene jonge vrouw, zeer behebt met de schubziekte (kaskado), kwam met een harer bloedverwanten, een Maleisch sprekenden Papoea, die ons meermalen loodsdiensten had bewezen, met het verzoek tot den officier van gezondheid om haar, evenals met den tolk Waroh was geschied, van hare huidziekte te genezen. Toen het er op aan zou komen, dat zij voor de behandeling haar geheele lichaam moest ontblooten, kon zij, hoe gaarne zij ook verlost zou zijn van de kaskado, daartoe niet besluiten en vluchtte terug naar haar prauwtje. Dit ten bewijze, dat het schaamtegevoel reeds ontwikkeld is.

Het naakt zijn der mannen valt den vreemden bezoeker alleen gedurende de eerste dagen op, later bemerkt men het als het ware niet meer, doch wel trekt het weer meer de aandacht wanneer de Papoea zonder zijne sieraden — men zou kunnen zeggen versierselen — is.

Heeft hij zijn typischen haardos (ook een versiersel te noemen, en nog wel een waarop hij zeer trotsch is), draagt hij zijn bovenarm-, onderarm- en kuitbanden, een snoer koralen om den hals, een paar witte of licht getinte vogelveeren in het haar en heeft hij gekleurde bladeren (meestal van crotonplanten) of mooie grassoorten in de armbanden gestoken of van af zijn halssnoer langs den rug afhangen, dan bemerkt men zijne naaktheid niet, vooral als daarbij zijn lichaam getatoeëerd is.

Een nadeel is het voor den Europeaan, die een bewoner van Jautefa nadert, dat de laatste tot siering bij voorkeur een volgens hem welriekende plant uitzoekt, die naar onzen smaak een zeer doordringende, hoogst onaangename lucht verspreidt.

De sieraden bestaan, wat de arm- en kuitbanden betreft, uit vlechtwerk van plantenvezels met daaraan in figuren bevestigde

koraleen of doorboorde schelpjes of pitjes van vruchten; ook zijn het ringen geslepen uit schelpen of van schildpad of akarbahar, of wel een samenstel van varkenstanden.

Heeft de bewoner van Jautefa de boven opgesomde sieraden aan, dan is hij in daagsch toilet, waartoe men nog kan rekenen dat behoort een met een band over den schouder hangende zak van vlechtwerk, dien hij ter hoogte van de heup draagt en waarin de utensiliën voor het gebruik der sirih meestal als hoofdinhoud te vinden zijn. Daaronder behoort dus ook de plus minus 3 dM. lange lichtgele eivormige uitgeholde kalebas met de sirihkalk, welk toestel echter meestal in handen is en waaruit in de gewone omstandigheid waarin de bewoner van Jautefa verkeert, namelijk het zalig niets doen, minstens om de minuut met het daartoe dienende stokje wat kalk te voorschijn wordt gebracht en langs de half geopende lippen wordt gestreken.

Tot den haartooi behoort de uit stokjes van een zwarte buigzame houtsoort kunstig samengestelde kam, die, veelal van 1, 2 of 3 lichtgele houten of ook wel van glazen knoppen voorzien op de wijze als de hoedenpen bij onze dames, dwars in het haar wordt gestoken.

Zelden zag ik den haarkam door de bewoners van Papoea-Telandjang als krabinstrument gebruiken en zulks in tegenstelling tot wat door mij bij de bewoners der Schouten-eilanden werd opgemerkt.

Wat wij onzindelijkheid zouden noemen, beschouwen deze laatste als een begeerlijke zaak, daar zij de aanleiding tot krabben aangenaam vinden.

Wat betreft den bewoner van Jautefa, dienen als sieraden nog te worden vermeld de bamboekokertjes, stukken ivoor uit varkenstanden gesneden of ook wel een stel met de worteleinden aan elkander verbonden slagstanden van het wilde zwijn, welke voorwerpen dwars door het doorboorde middenschot van den neus worden gedragen.¹

Evenals de borstversieringen, bestaande uit vlecht- of netwerk verfraaid met koraleen of schelpjes, en de gekleurde haren ballen, die wel aan de ooren worden gedragen, kunnen de neussieraden niet tot de dagelijksche dracht worden gerekend, hoewel dit bij enkelen wel het geval is. In het algemeen komen die tooisels alleen bij feestelijke gelegenheden voor den dag, als wanneer daarbij het gelaat veelal met roode, zwarte en witte verf besmeerd is.

De vrouwen smukken zich minder op; zij hebben geen kam en

¹ Verg. plaat 3.

geene vederen in het haar en dragen meestal, behalve een groot aantal oorringen, slechts een halssnoer van korallen.¹

Ook besmeren zich de vrouwen het gezicht niet met verf. Het door sommigen gedragen kleine strengetje van slechts enkele, maar dan meestal waardevolle, korallen door het neusschot, kan men gerust eene ontsiering noemen.

Jongelieden hebben in het algemeen weinig sieraden; bij kinderen bepalen deze zich meestal tot enkele snoertjes korallen om hals of polsen. Evenwel ziet men dikwijls meisjes van 1 à 2 jaar reeds met bundels groote schildpad-oorringen versierd, die hen tot op de schouders hangen.

WAPENS EN GEREEDSCHAPPEN.

Ieder man bezit een boog en pijlen.

De boog, vervaardigd uit een donkere, taaie houtsoort, is van eenvoudig maaksel, heeft een rotanpees, is ongeveer 2 M. lang of iets korter en somtijds versierd met op afstanden van een paar dM. afhangende gekleurde lapjes, veeren of dergelijke lichte wapperende zaken.

De pijlen zijn ter zelfder lengte of bijna even lang als de boog, en bestaan uit een riet met massief zwarte houten, half-afgespleten bamboezen, of zestand-vormige houten punt, al naarmate van het beoogde doel; dat volgens bovenstaande opsomming zou zijn:

1^e jacht op den casuaris of ander niet gevaarlijk wild, of strijd tegen den mensch;

2^e jacht op varkens, en

3^e vischvangst.

Het riet der pijlen is veelal van ingebrande figuren voorzien, de pijlpunt is dikwijls met weerhaken vierkant of driehoekig, somtijds fijn bewerkt.

Pijlgif is niet bekend. De houten punt der oorlogspijlen is somtijds voorzien van een opgeplaatst scherp beenen uiteinde.

De pijlen worden bewaard hangende in den rook, om ze voor den houtworm (boeboek) te behoeden.

Speren van hout, lang 3 à 5 M., dienen voor de haaivangst, hebben een enkele punt en zijn dikwijls van snijwerk voorzien. De dunnere en minder lange speren met enkele punt of 6 à 7-tandig worden voor de vangst op kleinere visch en voornamelijk 's avonds bij fakkellicht gebezigd.

¹ Verg. plaat 4. Dit meisje was nog al coquet.

Hier zij aangeteekend, dat door den invoer van vischhoeken het visschen met de lijn ook wordt beoefend, doch de voorraad haken schijnt telkens uitgeput of nog nooit groot geweest te zijn. Een vischhoek was altijd een zeer begeerd voorwerp en is dus daar als ruilmiddel van veel waarde.

Dolken van casuarisbeenderen gesneden zijn zeer algemeen en worden door de mannen gedragen aan den linkerbovenarm, gestoken tusschen den arm en den armband.

Stalen bijlen, kapmessen en messen komen meer en meer in gebruik en worden ook veel verbruikt; als ingevoerde artikelen behoeven zij niet te worden omschreven, doch het teekent den Papoea dezer streek en de nu nog heerschende toestanden, dat wanneer een bijl of kapmes stomp is geworden, men zich weinig moeite geeft om het voorwerp weer aan te scherpen, maar liever een eindje het bosch intrekt, een vogel schiet en dien bij de handelaren voor nieuw stalen gereedschap gaat inruilen.

Hierin schuilt een der redenen waarom de vogelhandel een nadeel voor de ontwikkeling van Nieuw-Guinea wordt genoemd; het is een te gemakkelijk te verkrijgen voorwerp van waarde. Met het schaars worden der vogels verdwijnt dus die reden.

De steenen bijlen zijn nog veel in gebruik, doch niet zoo zeer bij de bewoners der kampong Taubadi en Engeròs, welke zich gemakkelijk van stalen gereedschappen kunnen voorzien. Toch kan de beschrijving van bedoeld gereedschap hier nog wel op haar plaats worden geheeten.

De steen zelf — chloromelaniet? *Red.* — is meestal geelgroen van kleur, is plat eivormig geslepen, en heeft een korte stift aan het andere einde, waarmede zij wordt bevestigd in een eindelings uitgehold (soms tijds gespleten) stuk hard hout. Een rotan-vlecht of bindselwerk klemt het hout rond den steen. De aldus gevormde steenen beitel wordt met den houten steel geklemd in een gat van een naar het handeind dunner wordend hard stuk hout, boven en beneden het gat door een rotan-bindsel tegen splijten beveiligd.

Naar gelang van de richting waaruit gewerkt dient te worden, wordt de eigenlijke bijl in het handvat in dwars- of langs-richting gesteld. De hoek tusschen beide houtdeelen is minder dan een rechte, dus scherp naar het handeind toe.

Op geheel dezelfde wijze is samengesteld de sagoklopper.

Daarbij is de steen cilindrisch met eene uitholling aan de bodemzijde. Dit werktuig wordt gebezigd bij de sagobereiding.

WONINGEN, GODSDIENST, BESTUURSINRICHTING, SAMENLEVING.

Na beschouwing van den bewoner van Jautefa los van zijn kampong, volgen we hem naar de hoofdnederzetting zijnde:

TAUBADI,

en komen met de sloep aan de eenige aanlegplaats, den op in het water staande palen rustenden vloer van niboenglatten en ronde dunne stammen.

Die vloer is ongeveer 20×20 M. en ligt ongeveer in het midden der zich langs de N.zijde der binnenbaai uitstrekkende kampong, tellende ongeveer 50 huizen.

Alle woningen staan boven het water, en hebben een vier- of meerzijdigen veelhoek tot vloer, uit welks hoeken naar één punt stijlen loopen, die met atap belegd, het dak vormen. De woningen zien er dus uit als pyramiden, en hebben meestal aan voor- en achterzijde van den vloer eene kleine gaanderij om in de prauw te stappen, en van welke men ook over een paar dunne ronde boomstammen met of zonder handleuning naar de naastbijgelegen woning kan overloopen. De meeste huizen zijn op den top voorzien van eenig houten beeld: „Korwar“, „Karwari“.

Van datzelfde woord is afgeleid de naam waarmede de lieden nu tegenover vreemdelingen hun tempel aanduiden, zijnde „Karewari“, doch de eigenlijke naam in de Jautefa'sche taal is „Maoe“. [Als „Roem-sëram“ werden ze gewoonlijk ethnografisch beschreven. *Red.*]

De hoofdtempel van Taubadi (er is nog een kleinere, die niet in het oog valt), ligt tegen den grooten niboengvloer aan, en is alleen van af dien vloer te betreden. ¹

Dit hooge kenbare gebouw doet in uitwendigen vorm denken aan een missigit, van welks dak naar alle zijden uit hout gesneden figuren in ongeveer horizontalen zin uitsteken. Onder die figuren vindt men visschen, vogels, varkens, krokodillen, enz. ²

Zeer spaarzaam dringt het daglicht in den tempel binnen, daar geen luiken of vensters aanwezig zijn en de openingen, die tot den niboengvloer of tot de gaanderij rond den tempel leiden, met afhangende bladeren als door een gordijn zijn afgesloten. Die afsluiting

¹ Zie plaat 1.

² Verg. plaat FF. in het reeds genoemde deel der Bijdr. Kon. Inst.: „Gezigt op den tempel in de Kampong Tobaddi (Humboldtsbaai)“. *Red.* — Op onze plaat 1 heeft men achter de linker figuur de bladen die den ingang dekken.

duidt reeds op de geheimzinnigheid, waarmede al wat in den tempel is en voorvalt, wordt omhuld.

Slechts volwassen mannen en jongelingen, die reeds in de geheimen van den godsdienst zijn of worden ingewijd, mogen den tempel betreden.

Blijkbaar om het verbod van toetreding te gemakkelijker te kunnen handhaven, mogen vrouwen en kinderen in gewone omstandigheden zich ook niet op den niboengvloer vertoonen.

Alleen bij feestelijke gelegenheden, als wanneer er op dien vloer gedaust wordt, is zulks toegestaan.

Is men in den Karewari binnengetreden en heeft zich het oog eenigszins aan de duisternis gewend, dan overziet men de holte en begint de weinige zich daarin bevindende voorwerpen te ontdekken. De vloer van latten blijkt op een paar plaatsen afgebroken door vierkanten van koraalsteen, dienende om vuur op aan te leggen. Op rekken aan de wanden liggen pijlen, bogen, pagaaien; in verschillende hoeken zijn de bekende hoofdscheutels te vinden, ten gebruike van degenen die in den tempel slapen; een zware aan het dak bevestigde hangende paal is als kapstok ingericht en dient om de heilige fluiten op te hangen; en voorts hangen, zoowel aan deze paal als aan de verschillende horizontale dakschoren, een onnoemelijk aantal schildpadschalen, varkensschedels en dergelijke door visscherij of jacht verkregen zaken. Nog meerdere voorwerpen van allerlei aard, waaraan wellicht eenige legende verbonden is of die om de eene of andere reden van waarde zijn geworden, zijn in de ruimte geborgen of opgehangen.

De bovengenoemde hoofdscheutels behooren tot de weinige artikelen van huisraad, die de Papoea kent, en bestaan uit een houten toestelletje, meestal een hagedis op hooge pooten voorstellende. Men rust met den hals op den gladgewerkten rug; de haarbos van het hoofd blijft dan vrij van druk.

De heilige fluiten zijn in twee soorten aanwezig: de lange dunne uit een bamboe vervaardigd, die een hoogen toon geven, en de korte dikke uit eene andere houtsoort gesneden, die een bastoon voortbrengen. Elke fluit geeft maar één toon en de onderlinge harmonie schijnt gevonden te worden door van de lengte van het instrument af te nemen tot de gewenschte toonhoogte verkregen is, en een welluidende interval met de reeds bestaande fluitgeluiden kan worden voortgebracht. Bij feesten in den Karewari wordt er op die fluiten geblazen en al mogen deze, waarschijnlijk op boven

aangegeven wijze, vrij wel in het natuurlijke accoord stemmen, toch is het concert zeer onharmonieus, doordat het geluid van elk instrument schrill of schor is; en niet melodieus, doordat de muziek bestaat in het hoe langer hoe sneller spelen van bijv. mi, sol, do, sol, mi, sol, do, sol, enz. Plotseling, na zeer snel geworden maat, gaat men weder over tot het langzame aanvangsrythme. De bespeler van een lange fluit doet zijn instrument met het onderende op den vloer rusten, staat zelf eenigszins wijdbeens, klemt het mondstuk der fluit tusschen de muizen zijner beide handen, de duimen opwaarts, en brengt zoop het instrument aan den mond. Bij iederen voortgebrachten toon beweegt hij zijn bovenlichaam van af de heupen van de eene naar de andere zijde; de lichaamsbeweging geeft dus de maat aan, die zooals zooeven gezegd is, telkens van langzaam aan versnellend, tot zeer snel, genomen wordt. Het voortbrengen van geluid kost reeds veel inspanning, zoodat het bespelen op de beschreven wijze, zooals zich laat denken, zeer vermoeiend is. Opmerking verdient het, dat de toonsoort der muziek overeenstemt met de Europeesche en niet met de Javaansche of gewone Inlandsche van onzen archipel.

Op de fluiten mag nooit worden geblazen tusschen zonsopkomst en zonsondergang; de toorn des hemels, of welke heerschende oppermacht de Papoea zich daarbij dan ook moge voorstellen, zou over de landstreek neerdalen en door zware ziekten de kampong der overmoedige fluitspelers treffen. De feesten in de Karewari worden dan ook altijd bij avond gehouden en duren den nacht door, dikwijls vele nachten achter elkander, want de Papoea is levendig en opgewekt van natuur en houdt veel van feestvieren.

Welke goddelijke of duivelsche oppermacht erkennen de lieden van Papoea Telandjang? Het is tot nog toe nòch den heer van Oosterzee, nòch den heer Dumas en vroeger evenmin den zendeling Bink mogen gelukken daaromtrent eenige inlichting te bekomen.¹

Waartoe de geheimzinnigheid, betreffende alles wat in den Karewari is of daar voorvalt? Het antwoord is ook op deze vraag nog niet gegeven, doch zeer wel mogelijk is het, dat alles, misschien niet

¹ De heer S. L. A. van Oosterzee, contrôleur B.B. te Manokwari; zie over den heer Dumas, de Voordracht van H. E. baron van Asbeck in Bulletin N° 41 (1902) der Mij. t. Bev. v. h. Nat. Onderzoek d. Ned. Koloniën, p. 6—7; van wijlen den zendeling G. L. Bink werd in Tijdschr. Bat. Gen. XLV (1902), p. 59 vlg. eene lijst uitgegeven van woorden der Jotafa-baai, en enkele van het Santani-meer, eene lijst die reeds in 1894 aangeboden was en toen gepubliceerd zou zijn geworden (zie Not. Bat. Gen. 1894, p. 102). *Red.*

in oorsprong maar wel in de praktijk, er toe moet dienen om de vrouw hare onderdanige positie te doen behouden tegenover den man als heerscher, beschikkende over, of althans kennis hebbende van bovennatuurlijke machten.

Jongelieden krijgen gedurende eenigen tijd les in de geheimen van den godsdienst, nadat zij in den Karewari zijn opgenomen, welke aanneming met een feest gepaard gaat en waarbij de aannemelingen de bewerking ondergaan waarvan de merkteekenen op de huid, op schouder en borst, het gevolg zijn. Zij mogen dan den ragebol gaan dragen en slapen in stede van in het jongelingshuis (waarover straks) voortaan in den Karewari.

De aanneming is voor een groot gedeelte ook een kwestie van geld (lees: artikelen van waarde), zoodat soms welgestelde lieden dikwijls eigenlijk nog kind zijnde reeds worden opgenomen en zulks ter wille der kas van den Karewari. Het hoofd der kampong, of eigenlijk van de drie kampongs, Taubadi, Engeròs en Oenggaraoe, is ook het hoofd der tempels; hij is het dus ook die de zoeven genoemde kas, welke wel de staatskas zou kunnen worden genoemd, in bewaring heeft.

Van de mannelijke bevolking der kampong moet een bepaald aantal des nachts in den tempel logeeren en daartoe zijn aangewezen de het laatst in den Karewari opgenomenen, zoodat de mannen van rijperen leeftijd van deze soort wachtdienst zijn ontslagen, en ieder nog wachtdoende persoon op zijn tijd door de aanneming van jongere leden in den Karewari, wordt afgelost.

Hieruit volgt als van zelf dat het veel voorkomt, dat gehuwde mannen jaren lang in hun gehuwden staat nog tot de aangewezenen behoren, die in den tempel moeten overnachten. Zulks was bijv. gedurende ons verblijf in de Humboldt-baai het geval nog met den officieel door het Gouvernement als tolk aangestelden Taubadiër Waroh, die naar schatting ongeveer 30 jaar zal zijn geweest.

Het hoofd van de Jautefa'sche kampongs, zoeven reeds met een enkel woord aangehaald, is ook door de Regeering officieel aangesteld en bewoont een door de bevolking eerst kortelings hernieuwd groot huis, grenzende aan den niboengvloer aan de zelfde (de West-) zijde als de tempel. De Karewari staat echter aan den Z.W. hoek, het huis van den Korano (kamponghoofd) aan den N.W. hoek.

De titel Korano elders algemeen gebruikelijk, is voor het hoofd Jautefa eigenlijk niet juist; men noemt hem daar Karesorri. De

tegenwoordige titularis heet Amadi en heeft onder zich drie Jente Karesorri's, waarvan er een, geheeten Kabreeuw, het Oostelijk deel van Taubadi onder zijne verantwoording heeft, de tweede hoofd van Engeròs is, en de derde waarschijnlijk Oenggaraoe onder zijne bevelen zal hebben; dit is mij echter niet met zekerheid bekend.

De Karesorri Amadi, een man van flink postuur, van veel gunstiger uiterlijk dan het type van den Taubadiër, is de Maleische taal zeer weinig machtig, hetgeen hem niet belet te trachten om op allerlei wijzen voordeel te trekken van de aanwezigheid van een oorlogsschip. Hij komt zeer dikwijls aan boord en mocht men gedurende eenigen tijd vergeten hem wat tabak te offereen, dan herinnert hij U daar wel aan. Voorts behoeft men hem, evenmin als andere Papoea's, op zijne woorden te gelooven. Zoo was ik zeer verheugd, dat hij (het was nog niet lang na onze komst) op mijne vraag om met vrouw en kind aan boord te willen komen, opdat ik de familie zoude fotografeeren, ook inderdaad tot ons kwam.

Bij de 3 vrouwen — zij waren de eersten die aan boord kwamen — door hem medegebracht, bevond zich degene die ik te zijnen huize als zijne vrouw had leeren kennen en toen ook een slendang had vereerd. Later bleek mij, dat die vrouw nog ongetrouwd was en volstrekt niet in het huisgezin van den Karesorri thuis behoorde. En ook daarna is het mij nooit kunnen gelukken op de hoogte te komen van de familie Amadi.

Zulk een optreden van den Karesorri stemt niet gunstig, doch het was zaak hem te vriend te houden, anders ware het in vriendschappelijke verhouding komen tot de bevolking in het algemeen, waarschijnlijk zeer door hem bemoeilijkt.

De Jente Karesorri Kabreeuw, met wien ik persoonlijk weinig in aanraking kwam, is volgens het oordeel van den Controleur Van Oosterzee, iemand veel vertrouwbaarder, hulpvaardiger en handelbaarder dan de Karesorri. Toch bewees mij de laatste meer-malen goeden dienst in het aanwijzen van reven.

Onder de bestuursaangelegenheden van den Karesorri behoort het regelen van den pluk der klappers uit de tuinen aan de kampong als algemeen bezit toebehoorende. Dat algemeen bezit wordt uitgedrukt door het als persoonlijk eigendom van den Karesorri te beschouwen; hij heeft daar dan ook feitelijk de volle beschikking over. Het binnenbrengen van de vruchten van een tuin, hetgeen dus op order van den Karesorri geschiedt, gaat gepaard met een feest, dat bestaat in het uitvoeren van dansen

door mannen, vrouwen en kinderen op den niboengvloer. Voordat zoo'n feest aanvangt, worden eetwaren in groote hoeveelheden toebereid. De aankoop, voor zoover noodig, van de sago, de varkens enz. voor het feest benoodigd, geschiedt door den Karesorri, die dergelijke inslagen of aankopen, welke ten algemeenen nutte geschieden, uit de door hem bewaard wordende staatskas voldoet.

Die kas ontstaat door algemeene stortingen van bepaalde soorten zeer oude nog slechts schaars te verkrijgen koralen, door de betalingen voor de opneming in den Karewari vastgesteld, en zekerlijk zijn er nog meerdere mij onbekende bronnen van inkomsten.

De tot den Jautefa'schen stam behorende bevolking huist, zooals boven reeds is aangeteekend, in 4 verschillende afzonderlijk te beschouwen kampongs, kunnende Oenggaraoe, bestaande uit slechts een zestal huizen, gevoegelijk onder Taubadi worden gerekend. In hoeverre des Karesorri's macht zich uitstrekt over de 2 aan de buitenbaai gelegen kampongs, is mij niet bekend, doch zeer zeker geldt ook daar zijn invloed. De stam huist dus in de kampongs:

Taubadi (met Oenggaraoe) ongev. 50 huizen, bevolk. geschat op 500 z.							
Engeròs ¹	"	50	"	"	"	"	500 "
Kajo (aan de buitenbaai)				"	"	"	300 "
Jembé(" " ")				"	"	"	100 "

Sterkte van den stam plus minus 1400 z.

Voor een Papoea'schen stam wonen de Jautefaërs, vergeleken bijv. bij de stammen aan de Geelvinkbaai, in een groot aantal huizen. In het algemeen kan men dan ook zeggen, dat in elk huis een familie woont, doch het is eene moeilijke zaak van zulk eene familie op de hoogte te komen. Hoewel de man meestal slechts eene vrouw heeft, is veelwijverij niet verboden, en komt het gehuwd zijn met 2 en 3 vrouwen voor. In het huis zelf vinden, behalve den man en de vrouw(en), de dochters en jonge knapen eene plaats en daarbij ook ongehuwde zusters of ouderen van dagen van beiderlei geslacht, welke tot de naaste familie behooren. Uitgesloten van het wonen "en famille" zijn dus de ongetrouwde mannen; deze vinden een onderkomen in den Karewari, en de knapen en nog niet tot den Karewari toegelaten jongelieden, voor welke categorie bij iedere kampong een of meer jongelingenuizen bestaan.

Het voornaamste der tot de kampong Taubadi behorende jongelingenuizen ligt tusschen den tempel en het huis van den Ka-

¹ Zie plaat 2.

resorri, dus ook aan de Westzijde van den grooten niboengvloer.¹ Dat jongelingenhuis was ten tijde onzer aanwezigheid in vervallen staat, hoewel het ook diende tot eene soort van vergaderzaal, voorts gebruikt werd om zaken van waarde, die niet in den Karewari thuisbehooren op te hangen, ook om voor en na het uitgaan op de haaivangst de daarbij gebruikelijke (mij onbekende) ceremoniën te doen plaats vinden en tot werkplaats diende voor het knoopen van vischnetten.

In dat jongelingenhuis is het wapen van het vroeger aan de Humboldtbaai opgestelde wapenbord vrij wel in het oog vallend opgesteld. Van het ijzer waarop dit wapen bevestigd was, maakte men reeds lang geleden lemmets van kapmessen.

Taubadi telt een groot aantal ongehuwden, omdat het artikel, waaruit voor een deel de bruidschat moet bestaan, zijnde bepaalde soorten oude koralen, waaronder de zoogenaamde *Semoeni*, hebbende eene gele kleur,² bijna niet meer te verkrijgen zijn. In Engeròs schijnt men het met den bruidschat iets minder nauw te nemen, daar worden meer huwelijken gesloten.

Echter zal, indien de opvattingen niet liberaler worden, het zielen aantal der beide kampongs aanmerkelijk gaan dalen. Om de bepaalde koralen machtig te worden geeft men zich de moeite om, uitgerust met eene hoeveelheid gerookte visch, kladi (een groot soort obie), of met andere waar, aanraking te zoeken met de lieden van kampongs aan het Sentani-meer of ook somtijds met de inboorlingen, welke verder het land inwonen, dus de halifoeros (*Alfoeren*), onder welke nog bezitters van die soorten koralen schijnen te vinden te zijn.

De huizen der kampong Taubadi en ook die van Oenggaraoe hebben alle een spits vierhoekig dak, een voorrecht, dat de Taubadiërs zich, met uitsluiting van anderen, als mannen uit de hoofdkampong toekennen. Ook heeft Engeròs enkele puntdaken,³ doch zulks is een bewijs, dat in die huizen eene Taubadische familie woont; de andere woningen hebben een dak van den bij ons gebruikelijken vorm (dus met een horizontalen nok of rug).

De kampong Kajo aan de Westzijde der buitenbaai tegen een

¹ Zie plaat 5.

² Blijkens nadere mondelinge inlichtingen van den heer Koning, analoog met de „Moetisalah's" op de eilanden der Timorgroep. Het algemeene woord voor kraal is volgens Bink „araroe". *Red.*

³ Verg. op plaat 2 het rechtsche huis.

klein eiland aangebouwd, bezit een Karewari, die hooger is dan die van Taubadi, doch minder rijk versierd. Twee groote luiken in het dak laten in de binnenruimte licht toe, overigens komt de inrichting met die van Taubadi overeen. Eene fotografie van de inwendige ruimte mislukte, doordat het geheele gebouw door den wind bewoog. De voor den tempel liggende vloer (alles wederom boven water gebouwd), is veel kleiner dan die van Taubadi. Bijna altijd troffen wij te Kajo lieden aan van Skòh (de kuststreek beoosten de Humboldtbaai), zoodat blijkbaar de verstandhouding tusschen de bewoners dier streek en van Kajo zeer vriendschappelijk was.

De vestiging Jembé is van weinig beteekenis; de enkele onaanzienlijke huizen zijn, op tamelijken afstand uit den wal, op het in den Noordelijken uitlooper van de Humboldtbaai zich aan de Toeadja-zijde uitstrekkende rif gebouwd.

Evenals Kajo heeft Jembé enkele kleine tuinen van klappers, pisang, enz. aangelegd, doch de vischvangst is het hoofdbedrijf der bewoners van beide kampons, en wordt vooral bij nacht uitgeoefend. De alsdan op het fakkellicht, dat in de prauw wordt ontstoken, aankomende visschen worden met een soort speer gestoken, of met de van een zestal punten voorziene pijlen geschoten.

De verschillende kampons van den Jautefa'schen stam hebben elkander verschillende rechten toegekend, zooals uit het boven beschrevene op sommige plaatsen reeds te voorschijn is getreden; doch bij de verdeeling eigende Taubadi als hoofd-kampong zich het leeuwendeel toe.

Aan iedere nederzetting is een deel van het land aangewezen, dat haar tot den aanleg van tuinen en tot jachtterrein mag strekken; maar evenzeer is het vischterrein verdeeld.

Zoo mogen alleen de Taubadiërs visschen op de reven gelegen dicht voor den ingang der baai van Jautefa, en is zelfs de dichtstbijliggende dezer reven bepaaldelijk voor den Karesorri gereserveerd.

De riffen nabij de eilanden Missiotti en Kajo zijn toegewezen aan de lieden van kampong Kajo, alsook het rif gelegen tusschen de voorgebergten Toeadja en Djar, of, zooals die vroeger heetten, hoek Caillé en hoek Bonpland.¹ De Taubadiërs wisten ons de ligging van deze reven niet aan te wijzen. Wel was zulks het geval

¹ Zie de reeds genoemde kaart van 1858. Door een fout van den graveur staat daar „Toladie”, lees „Tobadie”. En Engeròs of Ingeros heet er „Tadoos”. *Red.*

met het groote buiten de baai benoorden Toedja gelegen rif, dat voor iedereen vrij vischterrein schijnt te zijn. Wat het vischtuig betreft, hebben alleen de Taubadiërs het recht om met netten te visschen. Zij knopen die netten van vezels gehekelde uit de luchtwortels eener soort pandan. Die lange vezel, in kleur overeenkomende met de manilla-hennepvezel, is zeer sterk, doch verliest, volgens den heer Dumas, die eigenschap spoedig. Mocht tegen dien achteruitgang een middel te vinden zijn, zoo zou van die vezels zeer waarschijnlijk touwwerk van uitmuntende kwaliteit te vervaardigen zijn.

Behalve het verbod om met bepaald vischtuig te werken, bestaat ook eene regeling waardoor niet elke kampong willekeurig op alle vischsoorten jacht mag maken. Zoo is de schildpadvangst speciaal aan de kampong Kajo toegewezen.

Verder dan hier vermeld zijn wij niet in de verdeeling der vischrechten doorgedrongen en over de terreinverdeeling tot tuinaanleg en jachtveld, heb ik alleen kunnen oordeelen naar wat mij door de Taubadiërs als het eigendom van den Karesorri, d. i. van de negorij Taubadi, werd aangewezen. Toen bleek mij, dat bijna alle beduidende klapperaanplantingen daartoe behoorden, tot zelfs op een terrein aan de baai van Kajo.

Taubadi schrijft dus de wet voor; en dit kwam ook ten duidelijkste uit bij het Koninginnefeest van 31 Aug. op het eiland Metoe Debi in de binnenbaai georganiseerd, toen den lieden van alle kampongs reeds lang te voren was aangezegd om op het daar in te richten feestterrein te komen, en mede te dingen naar de uitgeloofde prijzen voor handroeien (pagaaien) voor mannen en vrouwen, en voorts nog voor de eerstgenoemden mastklimmen en pijlschieten.

De Karesorri had toen kans gezien om de lieden van Kajo en Jembé te weren; zij durfden niet te komen. Tegenover de aan de binnenbaai gelegen kampongs had hij zijn invloed niet durven laten gelden, hoe gaarne hij ook de uitgeloofde prijzen alle voor zijn eigen kampong gehouden had. Bij den mannen-roeiwedstrijd had hij een prauw, voerende eene Hollandsche vlag, met 11 roeiers uitgerust, niettegenstaande van onze zijde te voren getracht was de lieden in het algemeen te overtuigen, dat de wedstrijd alleen eerlijk kon zijn bij gebruikmaking van ongeveer gelijke prauwen met gelijk aantal roeiers (bijv. 4, 5 of 6). Echter bleek het onmogelijk dezen lieden de wet te stellen, doch, ware de zoo zwaar bemande niet de prauw van den Karesorri geweest, zoo zoude die onverwijd

van de mededinging zijn uitgesloten. Om des vredes wille werd het nu er bij gelaten. De prauw kwam echter de 3de aan, prijs en premie gewonnen wordende door de prauwen van Engeròs.

Door dit voorval was des Karesorri's stemming voor den geheelen verderen dag bedorven, en hevig was de voor ons onverstaanbare woordenstrijd tusschen de prauwroeiers der verschillende kampons, hoewel het hier nog gold menschen van één stam.

De vrouwen van Engeròs, met 3 van de 8 prauwen, welke zich daarna aan een roekamp zouden onderwerpen, meenden wijs te doen zich terug te trekken en de eer aan de Taubadische dames onderling te laten. Op onzerzijdsch aandringen deden zij toch aan den wedstrijd mede, doch zij zorgden, beangst als zij waren voor de ontstemming onder de Taubadiërs, dat zij nòch prijs, nòch premie behaalden.

De niet tot den aanmatigenden Jautefaschen stam behorende lieden van Nafri¹, waarvan een groot aantal zeer sierlijk uitgedost voor den pijl- en boogwedstrijd was opgekomen, lieten zich voor een deel ook intimideeren en waren niet meer tot deelneming aan dien kamp te overreden.

Toch werd die wedstrijd nog het glanspunt van den dag; onder de deelnemers waren, behalve de bewoners der aan de binnenbaai gelegen kampons, nog Sentaniërs, en de Korano's van de kampong Pitia aan de Tanah-Merah-baai en van Tarifia, nog Westelijker gelegen, ieder met hunne volgelingen.

Deze boogwedstrijd leerde, dat een schot met de in deze streken gebruikelijke zeer lange pijlen op een afstand van 30 M. zeer onjuist en eerst op 20 M. zoo juist was, dat genoegzame kans werd bereikt om het opgehangen schijfje van 3 dM. middellijn te treffen.

Echter waren vele schoten krachtig genoeg om een achter de schijf veiligheidshalve opgehangen stevige zeildoeksche presenning door de pijlen te doen doorboren, zoodat deze aan de andere zijde neervielen.

Het enthousiasme onder de schutters was zoo groot, dat van het voorgenomen à tour de rôle doen schieten niets kwam en de pijlen bij twintigtallen door de lucht snorden.

Onze vrees, dat het dan onmogelijk zou zijn den persoon uit te vinden, die de schijf zou hebben getroffen, werd niet bewaarheid.

¹ Op de reeds genoemde kaart van 1858 wordt deze kampong „Wawah” genoemd; op de nieuwe kaart van Stemfoort en Ten Siethoff (n° 16, uitg. 1898) „Naberi”. De klemtoon valt op de i. *Red.*

Ieder volgde zijn eigen pijl en geen enkele maal ontstond er tweedracht over wie de schutter was, die de schijf had getroffen.

Dit bewijs van eerlijkheid is zeer opvallend en komt overeen met de door dragers of draagsters steeds betoonde plichtsvervulling zonder dat ooit iets werd vermist. De eenige uitzondering heeft hierop een Sentaniër gemaakt, die een kapmes, hem toevertrouwd om naar de officieren te brengen, welke bezig waren met de opneming van het Sentani-meer, niet afleverde.

MIDDELEN VAN BESTAAN EN VAN COMMUNICATIE.

Over de middelen van bestaan valt na al het vermelde niet veel meer aan te teekenen. De bewoner van Jautefa is in de eerste plaats visscher, gaat zelden op jacht en is weinig landbouwer. De vischvangst en de jacht worden alleen door de mannen uitgeoefend, met tuinbouw houden zich ook de vrouwen bezig. Een varkensjacht door de mannen van Jautefa op verzoek georganiseerd, werd door twee der officieren van H^r. M^s. „Ceram“, gewapend met geweer, bijgewoond. De jongelieden waren de drijvers en werden door de ouderen van dagen op vrij onheusche wijze gecommandeerd. De ouderen zelf wachtten met hun wapen de opgedreven varkens af. Ieder deelnemer aan de jacht werd door een soort toovenaar, die te voren het terrein had bezworen, aan een kleine formaliteit onderworpen om voor de varkens onzichtbaar te worden gemaakt. Die formaliteit bestond daarin, dat een doek over het hoofd werd gezwaaid.

De jacht leverde na beproeving op vele berghellingen helaas slechts één klein wild zwijn op. Het Jautefasch terrein is dan ook reeds lang afgejaagd; men moet de varkens van elders verkrijgen, en fokt ook wel tamme varkens, doch hun aantal is klein.

De tuinen leveren hoofdzakelijk klappers, ook voorts wel kladi, pisang en sirih, maar de tabak en de sago moeten van Nafri en van Skòh worden betrokken, tegen inruiling van visch of klappers of van Europeesche waar die de Taubadiër van den agent der Nieuw-Guinea Handelmaatschappij verkrijgt voor zijn visch of door wederverkoop van vruchten, enz.

De prauw is het voor de Jautefasche Papoea's onmisbare communicatiemiddel. Vrouwen alleen mogen geen gebruik maken van andere dan de eenvoudige prauwen, bestaande uit een uitgeholden boomstam.

De mannen, of mannen en vrouwen samen, bezigen dezelfde

soort prauw, doch voorzien van één uitlegger of vlerk. De prauwen zijn voor en achter gelijk, dus zijn geschikt om even goed den eenen als den anderen kant uit te varen. De vrouwen zijn, bij gemengde bemanning, de aangewezenen voor het pagaaien; veelal zit dan de man, het jonge kind oppassende, op het over het midden der prauw gebouwde vloertje van latwerk.

Het zeil der mannenprauwen, uit een mat bestaande, wordt geschen aan een vooroverhellenden mast, veelal aan den top voorzien van een bos casuarisveeren.

Belangrijke afstanden langs de kust worden door deze niet groote vaartuigen afgelegd, om handel te drijven. Men bezoekt daarmede bijv. de eerste op Duitsch gebied liggende kampongs, en ook de Tanah-Merah-baai.

Gedurende de opneming van het Sentani-meer vonden de Taubadiërs de gelegenheid om zich nu veilig tegenover elke kampong op dat meer te kunnen bewegen zóó schoon, dat zij, waarschijnlijk om exemplaren van de zoo geliefde oude koralen te verkrijgen, eenige prauwen over het voetpad naar het Sentani-meer sleepten en daarmede handel gingen drijven.

Dat het overbrengen der prauwen langs het boschpad veel inspanning kostte, behoeft geen betoog, en levert ons het bewijs, dat de bewoner van Jautefa, in het algemeen liever lui dan moe, niet tegen arbeid (bij uitzondering) opziet, wanneer hij een voordeel meent te kunnen behalen.

Eene zuinigheid op drinkwater is den bewoner der tot nu toe besproken kampongs geboden, daar al het water per prauw moet worden gehaald.

Nòch de kampongs aan de baai van Jautefa nòch die aan de eigenlijke Humboldtbaai, hebben toch een zoetwaterstroompje in de onmiddellijke nabijheid. De eersten vinden aan den voet van den aan de binnenbaai grenzenden groenen alang-alangheuvel (het eigenlijke terrein voor de varkensjacht) een van dien heuvel komenden waterstraal, of wel iets verder bij het voetpad naar het Sentani-meer een dergelijk stroompje.

De kampong Kajo vindt de uitmonding van een kleine kali op niet grooten afstand aan den Zuid-oever van de zich Westelijk van het eiland Kajo bevindende diepe baai. De bewoner van Jembé moet de baai van denzelfden naam oversteken om eveneens een kleine kali aan te treffen, aan welker zoom hij een kleinen tuin heeft aangelegd.

SLOT-AANTEKENINGEN BETREFFENDE DEN BEWONER VAN JAUTEFA.

Zooals reeds gezegd, is de kampong Nafri, liggende diep in de binnenbaai, de meest landbouwende nederzetting der omgeving. De bewoners spreken eene andere taal en zijn ook van anderen stam dan die van Jautefa. Geen wonder, dat de heerschende stam, die reeds aan de eigen in minder aanzien zijnde kampongs danig de wet stelt, zijn macht tegenover Nafri in sterke mate doet gelden. De prauwen van Nafri mogen zich over de binnenbaai bewegen, doch het is hun verboden den uitgang naar zee te passeeren; de vischvangst kan daardoor voor de kampong Nafri niet veel beduiden.

De Nafriër komt dus zijn tabak, pisang, sago of wat dies meer zij aan Jautefa verruilen tegen visch, en dat is het doel wat de kampongs Taubadi en Engeròs beoogen.

Van deze suprematie van Jautefa tegenover Nafri ondervindt een schip bepaaldelijk nadeel, want tenzij men zelf de vruchten of groenten van Nafri zou willen gaan halen, kan men die niet anders verkrijgen dan door de bewoners van Taubadi of Engeròs als tusschenpersonen, en deze brengen zeer weinig en dan nog slechts tegen zeer goede betaling. Vraagt men echter den Karesorri er naar of den Nafri'schen prauwen verboden is naar het schip te komen, dan ontkent hij dat ten eenenmale.

Gedurende de aanwezigheid van een schip zou den Nafriër ook geen overlast worden aangedaan, doch hij weet maar al te goed wat er volgen zou na het vertrek van den oorlogsbodem en schendt dus de vermeende rechten van Jautefa niet. De verstandhouding van Nafri met de andere kampongs, vooral met Engeròs, is verre van vriendschappelijk.

Boven werd reeds gezegd, dat de Karesorri van Taubadi den pluk van de klappertuinen regelt. Door ons werd bijgewoond, dat het verbod om van het uitgestrekte klapperbosch aan het Zuidstrand der Humboldtbaai te oogsten, werd opgeheven, en de klappers bij honderden uit dien tuin naar de kampong werden gebracht. Die oogst ging gepaard met een feest.

De vloer naast den tempel, door ons het kerkplein genoemd, mocht nu ook door vrouwen en kinderen worden betreden, en was nu voor den dans gereserveerd. Voornamelijk na zonsondergang tot aan den ochtend, doch ook wel overdag, werd er gedanst en — niet te vergeten — gegeten.

Groote hoeveelheden sagobrei, geroosterd varkensvleesch en klappers zijn voor zoover noodig te voren klaargemaakt.

Vele zijn met de bereiding, die grootendeels in de woning van den Karesorri plaats heeft, bezig, terwijl de rest der bevolking aan het oogsten is. De geoogste klappers worden voor het grootste deel in den Karewari geborgen. De dans doet ons denken aan onze kinderdansen en werkelijk is er één, die bijna volkomen gelijk is aan het door onze jeugd uitgevoerd wordende onder het zingen van: „de boom die wordt hoe langer hoe dikker.” De Papoea's begeleiden hunne dansen met tamelijk welluidend gezang. Aan het dansen nemen voornamelijk de jonge mannen, doch toch ook wel getrouwd en deel; van de vrouwen dansen alleen de ongetrouwd en de jonge meisjes, tot zelfs die van ongeveer 6 à 7 jaar. Ook enkele jongens van dien leeftijd ziet men meedansen.

Meestal vormen de mannen onderling een keten door de armen om de ruggen der nevenstaanden te slaan met de handen in des buurmans lenden. De lichamen raken elkander dus, zoodat de dansbewegingen wel zeer gelijkmatig moeten worden. De vrouwen, elkander op gelijke wijze vasthoudende, vormen den buitenkring, de gezichten naar de mannen gekeerd, wier ruggen zij mogen aanschouwen. De dansbewegingen zijn eenvoudig; de rij menschen beweegt zich meestal ietwat schuin loopende in den kring, telkens den voet, nadat het been eenigszins gebogen vrij hoog naar voren is opgelicht, hoorbaar en veerkrachtig op den dansvloer latende neerkomen. Het lichaam maakt dan daarbij een zacht op- en neergaande beweging, de latten van den vloer buigen in, en geven met een eigenaardig geluid de dansmaat weér. Eenige in het midden staande mannen zijn voorzangers; het overige gezelschap valt telkens met algemeen gezang in. De beschilderde getooide mannen in het midden, de kleinere met roode slendangs gekleede vrouwen daar omheen, leveren, vooral wanneer een paar vlamme toortsen bij avond de scène verlichten, een fantastisch schouwspel.

Nooit — ook zelfs niet bij dit dansen in den avond met bijna geene verlichting — werd door ons bij deze geheel of zoo goed als naakte menschen iets ontdekt, dat naar onzedelijkheid op sexueel gebied zweemde.

Bij deze opmerking bedenkende, met welk een tucht de eenmaal vastgestelde regelingen en gebruiken worden gehandhaafd, komt men tot het besluit, dat, hoezeer ook de bewoner van Jautefa door voor ons weerzinwekkende gewoonten en naar ons begrip

zeer onbehoorlijke manieren in vele opzichten onze antipathie wekt, hij toch volstrekt niet onder de op zeer lagen trap van beschaving staande volken mag worden gerekend.

APPENDIX.

Konden van den Jautefaschen volksstam, tengevolge van de vele aanraking daarmede verkregen, betrekkelijk uitgebreide gegevens worden samengesteld, zulks is niet het geval ten opzichte van de bewoners der andere nederzettingen in de Papoea Telandjang-streek, welke door ons werden bezocht, daar met die lieden in het algemeen slechts kortstondige ontmoetingen plaats hadden. Al moge nu het type van den bewoner eener andere nederzetting dikwijls betrekkelijk veel verschillen met dat van den hiervoren beschreven Jautefabewoner, toch is er in uiterlijk, kleeding, bewapening, huizenbouw, zeden, enz. zulk eene overeenstemming, dat bij de nu volgende beschouwingen betreffende de kampongs door ons bezocht en hare bewoners, alleen die zaken zullen worden aangeroerd, welke, naar ons bekend is geworden, afwijken van de toestanden op Jautefa.

DE NEGORIJ NAFRI.

Aan den Zuidoostoever van de baai van Jautefa ligt Nafri (klemtoon op den laatsten lettergreep), bij den bewoner zelf liever Waba geheeten.¹

Deze kampong telt ongeveer zooveel inwoners als Taubadi en Engeròs te zamen, en breidt zich den laatsten tijd sterk uit. Zich nu blijkbaar nog de wet latende stellen door Jautefa, al zou het te bezien staan of zij in strijdkracht niet reeds van dezen stam de meerdere zou zijn, zal de kampong Nafri dezen toestand waarschijnlijk niet lang meer verdragen wanneer het zielental der Jautefasche nederzettingen blijft verminderen en Nafri zooals nu in bloei blijft toenemen.

De bewoner van Nafri verschilt in type aanmerkelijk met dien van Jautefa; hij heeft een veel gunstiger uiterlijk, en schijnt o. a. een minder onbehaaglijke wijze van sirih kauwen te hebben; het gelaat heeft bij velen iets semitisch.

¹ Vandaar „Wawah” op de kaart van 1858. *Red.*

Onder kinderen treft men er met bepaald bekoorlijke gelaats-trekken aan.

Vrouwen zag ik slechts op eenigen afstand.

De aard der Nafriërs is, voor zoover ons bekend werd uit de weinige aanraking die wij met hen verkregen, zeer vredelievend. De heer Dumas, zeer bekend met de lieden van Nafri, roemde hen als minder gemakzuchtig, meer bereidwillig en minder brutaal dan de bewoner van Jautefa. De kampong is op een met hoog tij onderloopende rifbank gebouwd, en gelijkt in bouwtrant der huizen op Engeròs. Men vindt te Nafri drie Karewari's, waarvan een verreweg de grootste is.¹ Dezen Karewari betredende, bemerkte ik met eenige verbazing, dat jongens niet ouder dan wellicht 6 of 7 jaren in den tempel werden toegelaten en ook reeds het haar in den ragebolvorm droegen; een bewijs dus reeds dadelijk van andere zeden.

De levenswijze moet reeds daardoor zeer verschillend van de Jautefa'sche zijn, omdat Nafri een in de eerste plaats landbouwende kampong is, die de vischvangst slechts op zeer bescheiden schaal uitoefent. Doordat de huizen alle met den vasten wal gemeenschap hebben, is het onnoodig zich voor alle communicatie van prauwen te bedienen. Eene verzamelplaats in den vorm van een boven water gebouwden vloer is hier ook niet aanwezig; men beweegt zich veel meer aan den wal.

Aan de binnenzijde van de kampong duidt de netheid van de daar reeds dadelijk in tuin herschapen kustvlakte op zekere welvaart en orde. Het geheel maakt een gunstiger indruk. Een heldere beek, stroomende langs den Karewari, voorziet den Nafri-bewoner van drinkwater.

De landbouw levert, behalve de reeds meer genoemde vruchten en groenten, ook vooral tabak op.

De taal is eene geheel andere dan de Jautefa'sche.

HET LANDSCHAP SKÒH.

De kuststreek, welke zich uitstrekt van af de Humboldtbaai om de Oost tot aan de monding der Tami-rivier² wordt Skòh geheeten

¹ Nog eventjes zichtbaar geheel in het verschiët rechts, op plaat 2.

² Zie over den tocht naar de Tami-rivier gemaakt van het Sëntani-meer uit, onder leiding van den heer Dumas, het reeds aangehaalde Bulletin N° 41, p. 17—18. Op de kaart bij Stemfoort en Ten Siethoff (N° 16, uitg. 1898) komt de Tami-rivier nog niet voor, laat staan de afwatering daarop van het Sëntani-meer; welke laatste Djafoeri heet, blijktens Tijdschr. Aardr. Gen., 1902, p. 596 en 600—601, alwaar deze tocht ook beschreven staat. *Red.*

en is onderverdeeld in 4 kampons, waarvan de derde en vierde als het ware één huizengroep vormen. De namen dezer nederzettingen van West naar Oost gaande zijn Jamboë, Mabo, Thae en Vroebowé.

Het type van den bewoner dezer streek heeft veel overeenkomst met het Jautefasche, doch het kwam ons voor, dat een betrekkelijk grooter aantal lieden van Skòh op gunstig uiterlijk kunnen bogen.

De mannen zijn dadelijk te onderkennen als wonende Oost van de Humboldtbaai, aan het uitgeholde gele kalebasje, dat om het geslachtsdeel wordt gedragen en als penis-bedekking moet dienen.

Het overkwam een der naar de Tami-rivier medegenomen mannen van Skòh het bedoelde „kleedingstuk” te breken, zoodat hij het niet meer kon aantrekken. Hij schaamde zich toen diep over zijne naaktheid.

Ook bij lieden van Oenaki, de kampong even beoosten den 141sten lengtegraad, en van de Oostelijker Deutsche kampons, is deze bescherming algemeen in gebruik, zoowel bij ouderen als bij jongeren.

Bij het oprichten van bakens voor de opneming en ook in andere opzichten werden de lieden van Skòh zeer bereidwillig en behulpzaam bevonden, doch waar het lieden betreft, waarmede men — zooals wij hier — slechts zeer weinig in aanraking kwam, is het beter om aan die bij eerste ontmoeting altijd op den voorgrond tredende eigenschap niet te veel waarde te hechten.

Is het aantrekkelijke, in de eerste ontmoeting van vreemdelingen schuilende, door den voortgezette omgang verdwenen, zoo is het ook veelal met de groote bereidwilligheid of gediensstigheid gedaan, en wordt die afhankelijk van het al of niet daarmede te behalen voordeel. Een zeer natuurlijk verschijnsel trouwens.

De huizen van Skòh zijn niet in het water gebouwd; op plaatsen waar de volle oceaan op de onbeschermdde kust staat, zooals op de geheele kust van Nieuw-Guinea van de grens van het Deutsche gebied tot aan kaap d'Urville toe het geval is, belet de golfslag die bouwwijze ten eenenmale.

De Skòh-streek bezit een van uit zee zeer goed zichtbaren Karewari van gelijken vorm als de ons reeds bekende.

De taal moet veel overeenkomst hebben met het Jautefasche.

HET MEER VAN SENTANI.

Van uit den Noordoever van dit zoetwatermeer van zeer grilligen vorm rijst het Cycloopegebergte omhoog; de overigens dat water begrenzende bergen zijn veel minder hoog en veelal ook met minder zwaar geboomte bezet. In het water van het meer drijft een soort kroos, dat zich in enkele hoeken, waarschijnlijk afhankelijk van den heerschenden wind, verzamelt en het wateroppervlak in eene pappige massa van eene vuil groene kleur verandert, waaruit bij beroering, als door pagaaien veroorzaakt, een zeer onaangename lucht opstijgt. Deze toestand is echter zeer plaatselijk; is men een paar honderd Meter van den oever verwijderd, zoo is de kroosvermenging zeer gering en kan het water, na door een doek te zijn gefiltreerd, voor spijsbereiding enz. dienen.

In het meer zijn geen grootere diepten aangetroffen dan van ongeveer 45 M.; behalve veel visch, komt een soort van kaaiman en ook een soort schildpad voor. Voorts worden lange hoornvormige schelpen aangetroffen zooals ook op het zeestrand voorkomen en waarin dan een soort krab huist.

De schelp was evenwel kleiner en zeer dun. Men vond deze schelpen ook drijvende in het midden van het meer. Onder de aanwezige watervogels kwam eene zeer smakelijke eendensoort voor, overigens zag men minder goed eetbare zwarte eenden en een groot aantal reigers.

Van de vele nederzettingen aan het meer zijn de voornaamste kampongs Ajapo, Asee, Ifaar, Sesoer en Poeë.¹

De huizen der kampongs zijn in het algemeen veel grooter dan die aan de Humboldtbaai. Ifaar heeft een Karewari van den gewonen vorm.

Behalve jongelingshuizen vindt men ook vrouwenverblijven, waaronder bepaald groote gebouwen worden aangetroffen. Zoo had dat van Ajapo een lengteafmeting van ongeveer 50 M.

Het doel der vrouwenverblijven is ons niet duidelijk geworden.

In het algemeen wordt het bouwen boven het water ook hier in toepassing gebracht.

De bewoner van het Sentani-meer doet ons denken aan dien van Nafri, en moet ook van een zelfden stam zijn, te oordeelen naar de groote overeenkomst in de door beiden gesproken talen, tus-

¹ Op de kaart van Stenfoort en Ten Siethoff (nº 16, uitg. 1898) vindt men: Ajapo, P. Asée, Mettar, Powi, en Poeë. *Red.*

schen welke zoo weinig verschil schijnt te zijn, dat men aan dialecten van eenzelfde taal moet denken.

Zagen wij dat de Nafriër zich betrekkelijk weinig te water beweegt, de Sentaniër is een zoo ervaren prauwvaarder als men zich slechts denken kan. Elke man heeft zijn kano, een vaartuigje van sierlijken vorm, verdienstelijk gesneden uit een stuk wit hout. De kano, niet in gebruik zijnde, wordt altijd op den wal gehaald, daar zij vrij te water gelaten omslaat. De uitholling is aan den bovenrand zeer nauw, zoodat men boven op het ranke vaartuigje zit.¹

De bestuurder houdt zich in evenwicht door bewegen van zijn in het water gehouden pagaai, of, indien hij de handen wil vrij hebben bijv. voor het hanteeren van pijl en boog, door dergelijke bewegingen te maken met zijne dan te water hangende beenen.

De vrouwen, eveneens ten zeerste vertrouwd met het ook op dit meer zoo bewegelijke element, hebben grootere prauwen als vervoermiddel.

Die prauwen komen overeen met de vrouwenprauwen van de Humboldtbaai, hebben dus ook geen uitlegger of vlerk, en hebben soms voldoende ruimte voor een vijftiental personen.

Voor zoover is opgemerkt geworden, roeiden de mannen nooit anders dan om zichzelf met hun kano te verplaatsen, en is dus de vrouw de aangewezen vrachtroeister. Zoo werden dan ook de zending Bink bij zijn bezoek aan de kampong Ajapo en de heer Dumas meermalen bij zijne tochten over het Sentani-meer door vrouwen geroeid. Bij de opneming van het meer werd door ons gebruik gemaakt van een over land daarheen gebrachte vlet.

Toen die vlet, waarin 2 officieren en 6 manschappen, de kampong Sesoer naderde, waar zoover is na te gaan nooit een Europeaan was geweest, kwamen als gewoonlijk een aantal mannen met hunne kano's het vaartuig omringen, doch hun optreden was hier van dien aard, dat het geraden werd geacht, zich niet aan den wal te begeven.

De mannen klampten zich aan de vlet vast, waren in hooge mate opdringerig en luidruchtig, konden door slaan met de riemen niet tot loslaten gedwongen worden en kregen eerst bij het in schijn op hen aanleggen met een geweer eenig respect.

Hoewel nu zulk optreden volstrekt niet op eenige kwaadgezind-

¹ Zie plaat 6.

heid behoeft te duiden, was het te verwachten, dat het bij aan wal gaan, ons misschien zoo lastig zou worden gemaakt, dat men besloot de proef maar niet te nemen.

Het geheel naakt gaan van de mannen komt hier nog bijna algemeen voor; bij de vrouwen zijn reeds velen gekleed met de sarong van boombast, althans de naakten vertoonden zich niet, al werden er somtijds in hunne huizen geheel van kleding ontbloot gezien.

De lijfsieraden in geringe mate gedragen, zijn van denzelfden aard als die van den bewoner van Jautefa. Ook de wapenen zijn van hetzelfde model, alleen heeft de Sentaniër pijlen en bogen van zeer klein model voor de vischvangst. Vergeleken bij de wapens van de Humboldtbaai, schijnen deze kinderspeelgoed, zijnde de bogen niet langer dan hoogstens 1 M. en bestaan de pijlen uit dun riet met een nog dunnere vrij lange massieve punt, wordende de totale lengte toch niet meer dan 1,20 M.

Door zeer primitief staketselwerk in het water te plaatsen schijnt men de visch tot zich aldaar verzamelen te kunnen verlokken, om aldus de vangst te vergemakkelijken; als fuik toch kan men die ver van elkander staande palen niet beschouwen.

De dolk van casuarisbeen is ook hier algemeen, doch dikwerf van snijwerk voorzien.

In het algemeen houdt de Sentaniër van eene sierlijke bewerking van verschillende voorwerpen, waarbij spiraalvormige krullen het hoofdmotief der insnijding vormen. Voor de sirih-kalk worden bijv. van dergelijk snijwerk voorziene uitgeholde klein soort klappernoten gebezigd.

Bij grootere voorwerpen gaat het snijwerk in beeldhouwwerk over. Zoo werden onder een huis van Ajapo steunpalen opgemerkt, die tot menschelijke figuren waren gesneden, o. a. stelde een daarvan eene barendende vrouw voor.

Wat de jacht betreft dient opgemerkt te worden, dat evenals zulks in de Karewari's aan de Humboldtbaai gebruikelijk is, de schedels der gedooide dieren bewaard worden, doch hier in de jongelingshuizen worden verzameld en door die schedels de gebruikte pijlen worden gestoken.

Varkensvleesch schijnt veel te worden gegeten; een aantal tamme varkens werd bij elke kampong aangetroffen en de kampong Ifaar hield er zelfs een slachthuisje voor deze dieren op na.

Evenals jacht en visscherij wordt ook het landbouwbedrijf be-

oefend, van de tuinen scheen echter niet veel werk te worden gemaakt.

De bamboestruik gaf hier een iets zwaarder product dan de zeer dunne en kleine soort, welke zeer schaarsch aan de Humboldtbaai voorkomt.

DE TANAH-MERAH-BAAI EN DE KUST BENOORDEN HET
CYCLOOPGEBERGTE.

Aan de kust benoorden het Cycloopgebergte vindt men over het Westelijk gedeelte, aan de tusschen de uitloopers van het gebergte gevormde baaien, kampongs, die hetzij aan het daar veelal bij mondingen van bergstroomen gevormde strand liggen, of iets hooger tegen de berghellingen gebouwd zijn.

De eerste, dus Oostelijkste, dezer kampongs is Ormoe of Aroema, vanwaar een pad dicht langs de hoogste toppen van den Cycloop naar het Sentani-meer voert.

Ormoe is bekend doordat het de omgeving voorziet van steenen — van chloromelaniet? *Red.*¹ — voor bijlen, welke van de beste kwaliteit moeten zijn. Die steenen worden in verscheidenheid van kleur aangetroffen op eene bepaalde plaats in het Cycloopgebergte. De noodige tijd ontbrak om de steengroeven te bezoeken.

Van de bewoners van Ormoe, welke kampong slechts even werd bezocht, valt geen bijzonders te vermelden. Het bleek, dat zij de dooden naast de huizen begraven en het graf van een afdak voorzien.

Na Ormoe telt men tot aan de Tanah-Merah-baai de volgende zich voornamelijk aan den landbouw wijdende kampongs: Sagaseroi, Dosoh en Sapari (beide laatste behoorende tot het landschap Jonsoe), voorts de tot de landstreek Jawèna behoorende nederzetting Doromena, Dodewaito, Jomerènah Norofo, Soefamerenah en Jafaseh, welke gelegen zijn op de uitloopers van den Dafonserò, den door zijn twee scherpe toppen zeer kenbaren Westelijken berg van het Cycloopgebergte en waarvan vooral de Noordelijke hellingen in afgepaggerde tuinen zijn herschapeu.

Ook de bewoner der Tanah-Merah-baai is meer landbouwer dan visscher.

¹ Behalve het onderzoek naar de steenkolenlagen te Mawes Dai — op de kaart N° 16 van Stemfoort en Ten Siethoff, 1898, „Mawar” — bewesten het Tanah Merah-gebied, zal ook de nasporing der herkomst van de Nieuw-Guinea'sche steenen bijlen; in verband met het *nephriet*- en *jadeiet*-vraagstuk, behooren tot de taak van de thans naar Noordoost-Nieuwguinea vertrokken expeditie onder leiding van Prof. Wichmann. Zie over die steenkolen reeds het genoemde Bulletin N° 41, p. 2—4; en over die expeditie-Wichmann de mededeelingen van Prof. Treub aldaar, p. 30—31. *Red.*

De hoofdkampong aan deze zeer diepe schoone baai gelegen is Pitia, gebouwd aan de Oostzijde van de met rif omgeven landtong, die het Zuidelijk deel der Tanah-Merah-baai in tweeën scheidt.

De kamponghuizen zijn voor een deel boven het water gebouwd, doch ook vele staan op den vasten wal.¹ Men vindt hier geen tempel.

Van de zeden en gewoonten der bewoners is ons weinig bekend geworden, echter was de indruk, die de bevolking op ons maakte, zeer gunstig. In uiterlijk zoowel als in optreden scheen ons de bewoner der Tanah-Merah-baai veel beschaafder dan die van Jautefa.

Reeds den eersten dag van onze komst vertoonden zich ook de vrouwen in hunne prauwen rondom het schip, en in het algemeen was niet die angstige schuchterheid aanwezig, welke wij elders aantroffen.

Koralen, vooral groote soorten, worden in groote hoeveelheden gedragen. De haardracht is algemeen voor mannen de ragebol, voor vrouwen en kinderen korter geknipt gekroesd haar, waarin geen kleurstof wordt gebruikt.

Vele mannen gaan naakt; de vrouwen dragen wanneer zij den jonkvrouwelijken leeftijd hebben bereikt de gewone boomschors-sarong.

De tweede kampong is het aan de Oostkust der baai gelegene Tabrasoea, waarvan alle huizen boven het water zijn gebouwd en waar men weder een houten vloer als aanlegplaats voor prauwen aantreft. Ook hier is geen tempel. De bevolking is van gelijk type als die van Pitia.

Ter vervollediging van de gegevens omtrent de Tanah-Merah-baai bewoners is het wellicht dienstig te herhalen wat de Luitenant ter Zee 1ste Klasse W. A. Mouton als Commandant van H^r M^s „Borneo“ in 1897 daaromtrent rapporteerde, hetgeen voor zoo ver zulks door mij kan worden beoordeeld volkomen juist is en voor zoover het de zeden en gebruiken betreft, vrijwel op den geheelen Papoea-Telandjang-streek van toepassing kan worden geacht.

Het bedoelde rapport luidt als volgt:

„De kampong Pitia is gedeeltelijk tegen den voet van den berg „gebouwd, gedeeltelijk op een met klappers begroeid uitstekend „strand. De huizen van gewonen vorm staan op palen en zijn gedeeltelijk in het water gebouwd. Eenige handelaren hebben zich „hier gevestigd.“

„Terwijl op de vroeger door ons bezochte plaatsen overal roemserams werden aangetroffen, die doen besluiten tot een algemeen

¹ Zie plaat 7.

„verspreiden godsdienst, werd daarentegen in de Tanah-Merah-baai „daarvan niets bespeurd. Naar bekomen inlichtingen wordt door de „bewoners van deze streek dan ook in het geheel niet aan gods- „dienst gedaan.”

„De bewoners van de Tanah-Merah-baai leven over het algemeen „rustig en vredelievend.”

„Met de bewoners van het gebergte, nabij de kust Mongeé ge- „naamd, zijn zij op goeden voet. De vrouwen halen de sago van die „bergbewoners en ruilen die tegen gekookte visch in. Zooals terecht „in het Java-rapport werd vermeld, heet de landstreek aan de „Westzijde van Tanah-Merah „Djakari”. Veelal huwen de mannen „uit deze baai met vrouwen van Djakari en omgekeerd ”

„Met de meer in het binnenland wonende stammen, Manemboaal „geheeten, zijn de kustbewoners op minder goeden voet en voeren „soms zelfs oorlog.”

„Omtrent de zeden en gewoonten der bewoners van de Tanah- „Merah-baai werden de volgende berichten ingewonnen:”

„Het huwelijk wordt zonder bijzondere ceremonien gesloten. Eene „jonge maagd wordt door den bruidegom gekocht voor 10 steenen „bijlen of even zooveel messen. Op den huwelijksdag wordt er ten „huize van den bruidegom een maaltijd gehouden, waarbij de bruid „door de familie daarheen wordt geleid. Deze familieleden zorgen „voor een deel van de spijzen. Soms worden reeds kinderen „uitgehuwelijkt. Het aantal kinderen van eene moeder bedraagt tot „8 toe. Veelwijverij komt voor. Een maximum van 6 vrouwen wordt „zelden overschreden. Alle vrouwen wonen te zamen in hetzelfde „huis, maar hebben afzonderlijke vertrekken.”

„De man behandelt zijn vrouw goed; mishandelingen komen niet „voor. De eerste vrouw heeft vele rechten boven de anderen. Zoo- „wel vader als moeder hebben gaarne dochters. Een doekoen is bij „de bevalling behulpzaam.”

„Bij een sterfgeval wordt het lijk in boomschors gewikkeld en „begraven, terwijl een huisje of monument boven het graf wordt „geplaatst.”

„De onthulling gaat met feestelijkheden gepaard. De weduwe „rouw voor haar man door het gelaat met houtskool in te wrijven. „Ook in de Humboldtbaai geschiedt dit. Hoe meer de weduwe haar „man heeft bemind, hoe langer zij geveerd blijft. Na een halfjaar „mag de weduwe hertrouwen.”

Plaat 1.

Karewari of Roem sĕram (tempel) te Taubadi, Humboldtbaai.

Gezicht op Engeròs, gelegen tegenover Taubadi, aan de binnenbaai (baai van Jautefa) der Humboldtbaai.

- Rechts in het verschiet de grootste Karewari van Nafri, in die binnenbaai.

Plaat 3.

Volwassen jonge mannen van Taubadi in feestdos.

Plaat 4.

Meisje van Taubadi.

Jongelingenhuys te Taubadi. Jongelingen met het haar in hanekam-vorm;
op den achtergrond de Karesorri (het kampong-hoofd).

Het Sëntani-meer, gezien van de Oostzijde, met mannenprouwen; op den achtergrond
het Cycloop-gebergte.

Plaat 7.

Huis op den vasten wal te Pitia, Tanah Merah-baai.

NOORDKUST NIEUW-GUINEA

VAN TANAH MERAH BAAI TOT DE NEDERLANDSCH-DUITSCH GREN

Schaal 1 à 150,000.

Opgenomen in 1901 door H^r M^s Ceram.

Ontleend aan Kaart 253, uitgegeven door het Min. v. Marine,
Afd. Hydr., Mei 1902.

Berghoogten in voeten. Diepten in vadem van 1.8 M.

Verbeterde uitgave.

N.